

بِناَمِ خِداوَنَدِ مِهرِ اَفرينِ

دانشگاه علم و صنعت ایران

دانشکده معماری و شهرسازی

طراحی محله پایدار ارومیه

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته معماری

اساتید محترم: آقای دکتر سید مجید مفیدی شمیرانی

دانشجو: سعیده تاج فر

شهریور ۱۳۸۵

هیچ یک از بخشهای پایان نامه ماضر جهت مدارج دانشگاهی چه در این دانشگاه و چه در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی دیگر ارائه نشده است.

برداشت و یا کپی از بخشهای این پایان نامه در هر صورت و اندازه تنها با اجازه مؤلف و یا کتابخانه شهید آوینی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت مجاز می باشد.

تشکر و قدردانی :

در اینجا از تمامی دست‌اندرکاران دانشگاه و دانشکده معماری و شهرسازی، اساتید ممتزهم تمام دروس معماری که زحمات آنها هیچ‌گاه فراموش نمی‌شود، علی‌الفصوص آقای دکتر مفیدی، استاد ممتزهم راهنما، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

این اندک را تقدیم میکنم به :

- روح پدرم

- مادرم

- سایه پدرانه و محبت مادرانه پدربزرگم و مادربزرگم

- همراه همیشگی و مهربانترین دوست، همسرم.

۱	کتاب اول : شناخت
۷	فصل دوم : مفاهیم محله
۱۳	۱. تصویر ۱-۲- شدد محصور بودن فضا
۱۴	۲. تصویر ۲-۲- ایستایی و پویایی فضاهای محصور
۱۴	۳. تصویر ۳-۲- عناصر محصور کننده فضا
۱۴	۴. تصویر ۴-۲- میزان محصور بودن فضا
۱۵	۵. تصویر ۵-۲- تناسبات فضایی
۱۵	۶. تصویر ۶-۲- کاشان، محله درب باغ، فضاهای متباین در مسیر گذر اصلی شامل میدانچه، گذر سرباز و سر بسته
۱۶	۷. تصویر ۷-۲- یزد، قلمرو فضایی در مجموعه مسکونی عربها
۱۶	۸. تصویر ۸-۲- یک لنگه طاق، در اینجا عنصر بصری، که فضای نیمه خصوصی بن بست را از فضای کاملاً عمومی گذر جدا می کند.
۱۷	۹. تصویر ۹-۲- ارتباط ناگهانی ساکنین از فضای خصوصی با فضای کاملاً عمومی
۱۷	۱۰. تصویر ۱۰-۲- تغییر در بدنه خیابانهای موازی
۱۷	۱۱. تصویر ۱۱-۲- خیابانهای موازی و یکنواخت باعث ایجاد فضای پویا شده است
۲۶	۱۲. تصویر ۱۲-۲- طرح محله پردیس گلپهار
۲۷	۱۳. تصویر ۱۳-۲- سایت پلان یک زیر محله در شهرک غرب
۲۹	فصل سوم : مفاهیم مسکن و سکونت
۳۵	۱۴. تصویر ۱-۳- ابعاد و اندازه های آشپزخانه
۳۵	۱۵. تصویر ۲-۳- ابعاد و اندازه های وسایل داخل آشپزخانه
۴۱	۱۶. تصویر ۳-۳- مجتمع مسکونی شوستر نو
۴۲	۱۷. تصویر ۴-۳- لندن
۴۳	۱۸. تصویر ۵-۳- مجتمع مسکونی شهرک توحید، کنگان
۴۴	۱۹. تصویر ۶-۳ و ۷-۳- دو آپارتمان بلند در غرب تهران، پونک
۴۵	۲۰. تصویر ۸-۳- مجتمع مسکونی پارس ۱
۴۹	۲۱. تصویر ۹-۳- تپیه های مختلف چیدمان پلان I شکل
۵۰	۲۲. تصویر ۱۰-۳- تپیه های مختلف چیدمان پلان L شکل
۵۱	۲۳. تصویر ۱۱-۳- تپیه های مختلف چیدمان پلان U شکل
۵۲	۲۴. تصویر ۱۲-۳- تپیه های مختلف چیدمان پلان T شکل
۵۳	۲۵. تصویر ۱۳-۳- تپیه های مختلف چیدمان پلان Z شکل

۵۹. تصویر ۵-۳۵- نمای خانه بهنام، تبریز
۶۰. تصویر ۵-۳۶- مقاطع خانه بهنام، تبریز
۶۱. تصویر ۵-۳۷- خانه بهنام، تبریز

۹۱	کتاب دوم : شناخت
۱۱۲	فصل سوم : شناخت و تحلیل سایت
۱۱۳	۶۲. تصویر ۳-۱- تعیین حدود سایت
۱۱۳	۶۳. تصویر ۳-۲- دسترسیهای اطراف سایت
۱۱۴	۶۴. تصویر ۳-۳- کاربریهای اطراف سایت
۱۱۴	۶۵. تصویر ۳-۴- دید از سایت به شهر ارومیه
۱۱۵	۶۶. تصویر ۳-۵- خیابان شمال سایت
۱۱۵	۶۷. تصویر ۳-۶- خیابان شمال سایت
۱۱۵	۶۸. تصویر ۳-۷- دید به ساختمانهای طرف دیگر رودخانه و رودخانه جنوب سایت
۱۱۶	۶۹. تصویر ۳-۸- رودخانه جنوب سایت
۱۱۶	۷۰. تصویر ۳-۹- دید به سایت از شمال
۱۱۶	۷۱. تصویر ۳-۱۰- دید به غرب سایت
۱۱۷	۷۲. تصویر ۳-۱۱- جهت شیب سایت
۱۱۷	۷۳. تصویر ۳-۱۲- جهت تابش آفتاب و باد در سایت
۱۱۸	۷۴. تصویر ۳-۱۳- پتانسیلها و محدودیتهای سایت
۱۱۹	۷۵. تصویر ۳-۱۴- تقسیم‌بندی سایت
۱۲۰	۷۶. تصویر ۳-۱۵- تحلیل بدست آمده
۱۲۱	۷۷. تصویر ۳-۱۶- تقسیم‌بندی سایت
۱۲۲	۷۸. تصویر ۳-۱۷- تحلیل بدست آمده
۱۲۳	۷۹. تصویر ۳-۱۸- لکه گذاری بدست آمده از جدول EAI
۱۲۳	۸۰. تصویر ۳-۱۹- کاربری پیشنهادی سایت
۱۲۴	۸۱. تصویر ۳-۲۰- اسکیسهای اولیه
۱۲۴	۸۲. تصویر ۳-۲۱- اسکیسهای اولیه
۱۲۵	۸۳. تصویر ۳-۲۲- اسکیسهای اولیه
۱۲۵	۸۴. تصویر ۳-۲۳- اسکیسهای اولیه

۱۴۲	ضمایم
۱	ضمیمه ۱ : گلخانه

- ۱ ۸۵. تصویر ۱. گلخانه به عنوان فضایی برای تامین انرژی حرارتی و تولید غذا
- ۱ ۸۶. تصویر ۲. گلخانه به عنوان فضایی برای تامین انرژی حرارتی و فضای زندگی
- ۲ ۸۷. تصویر ۳. انواع گلخانه از نظر نوع اتصال به خانه
- ۲ ۸۸. تصویر ۴. انواع گلخانه متصل
- ۲ ۸۹. تصویر ۵. گلخانه ترکیب شده با فضای زیست
- ۲ ۹۰. تصویر ۶. گلخانه مجزا از فضای زیست
- ۳ ۹۱. تصویر ۷. عملکرد گرمایشی گلخانه
- ۳ ۹۲. تصویر ۸. عملکرد سرمایشی گلخانه
- ۴ ۹۳. تصویر ۹. پلان و پرسپکتیو خانه PEG
- ۴ ۹۴. تصویر ۱۰. جزییات اجرایی گلخانه خانه PEG

فهرست مطالب

کتاب اول : شناخت ۱

فصل اول : شرح جزییات ۳

- ۲. ۱. ضرورت انجام تحقیق ۴
- ۳. ۱. سوالات اساسی تحقق ۵
- ۴. ۱. اهداف تحقیق ۵
- ۵. ۱. روش تحقیق ۵
- ۶. ۱. جمع بندی ۶

فصل دوم : مفاهیم محله ۷

- مقدمه ۸
- ۱. ۲. اندازه شهر ۸
- ۲. ۲. اندیشه محله ۹
- ۳. ۲. تعریف محله ۹
- ۴. ۲. تفکر محله و نظریات مرتبط با محله ۹
- ۵. ۲. ویژگیهای بصری و کالبدی محله ۱۱
- ۱. ۵. ۲. سیمای شهر ۱۱
- ۲. ۵. ۲. معماری شهر ۱۱
- ۳. ۵. ۲. کیفیتهای بصری ۱۱
- ۶. ۲. عناصر شاخص محله ۱۲
- ۱. ۶. ۲. نشانه ها ۱۲
- ۲. ۶. ۲. لبه ها ۱۲
- ۳. ۶. ۲. گره ها ۱۲
- ۷. ۲. اصول سازماندهی فضایی - کالبدی ۱۲
- ۸. ۲. مرکز محله ۱۸
- ۱. ۸. ۲. تعریف مرکز محله ۱۸
- ۲. ۸. ۲. فضاهاى عمومى مرکز محله ۱۸
- ۹. ۲. خیابان محله ۲۱
- ۱۰. ۲. شبکه دسترسی سواره محله ۲۲
- ۱. ۱۰. ۲. سلسله مراتب دسترسی ۲۲
- ۲. ۱۰. ۲. الگوی دسترسی محله ۲۲
- ۱۱. ۲. ورودی محله ۲۳
- ۱۲. ۲. بررسی چند نمونه محله ۲۵
- ۱. ۱۲. ۲. محله گلپهار ۲۵
- ۲. ۱۲. ۲. ناحیه سوم فاز ۴ شهرک غرب منطقه ۲ ۲۶
- ۱۳. ۲. جمع بندی ۲۸

فصل سوم : مفاهیم مسکن و سکونت ۲۹

۳۰مقدمه
۳۰ ۱ . ۳ . تعاریف مسکن
۳۰ ۲ . ۳ . خانه
۳۱ ۳ . ۳ . تعاریف خانه
۳۱ ۴ . ۳ . خانه یا مسکن
۳۳ ۵ . ۳ . بررسی اعتقادی مفهوم «خانه» در ادبیات فارسی
۳۳ ۶ . ۳ . سکونت
۳۳ ۷ . ۳ . سکونتگاه
۳۴ ۸ . ۳ . عناصر تشکیل دهنده
۳۴ ۱ . ۸ . ۳ . فضای خدماتی و نگهداری و تجهیزات خانواده
۳۷ ۲ . ۸ . ۳ . عرصه های خصوصی
۳۸ ۳ . ۸ . ۳ . عرصه های عمومی
۴۰ ۹ . ۳ . دسته بندی انواع متداول مسکن
۴۶ ۱۰ . ۳ . زندگی در مجموعه های مسکونی
۴۶ ۱ . ۱۰ . ۳ . مالکیت
۴۷ ۲ . ۱۰ . ۳ . مساله سروصدا
۴۷ ۳ . ۱۰ . ۳ . مالکیتها و مسوولیتهاى مشترك
۴۷ ۴ . ۱۰ . ۳ . مساله زباله
۴۸ ۱۱ . ۳ . چه گروههای به طور عمده مجموعه های مسکونی را میسازند؟
۵۴ ۱۳ . ۳ . جمع بندی

فصل چهارم : مفهوم پایداری و محله پایدار ۵۵

۵۶مقدمه
۵۶ ۱ . ۴ . پایداری
۵۸ ۲ . ۴ . توسعه پایدار، اهداف و رویکردها
۵۹ ۳ . ۴ . معماری پایدار
۶۰ ۴ . ۴ . شهرسازی و پایداری
۶۱ ۱ . ۴ . ۴ . توجه به مسائل اکولوژیکی
۶۲ ۲ . ۴ . ۴ . توجه به مسائل اجتماعی
۶۳ ۳ . ۴ . ۴ . توجه به مسائل اقتصادی
۶۳ ۵ . ۴ . جمع بندی

فصل پنجم : بررسی مصادیق ۶۵

۶۶مقدمه
۶۶ ۱ . ۵ . مجموعه خانه های طبقه ای
۷۰ ۲ . ۵ . مجموعه خانه های دانشجویان
۷۴ ۳ . ۵ . مجموعه هالن

۷۶ مجموعه موهله هالد	۴. ۵
۷۷ شهر جدید شوستر	۵. ۵
۸۴ فضای کالبدی مسکن گذشته	۶. ۵
۸۵ نمونه مسکونی در منطقه	۷. ۵
۸۷ ۱. ۷. ۵ خانه قدکی	
۸۹ ۲. ۷. ۵ خانه بهنام	

کتاب دوم : طراحی ۹۱

فصل اول : شناخت ارومیه ۹۳

۹۴ ۱. ۱. ۱ آشنایی با استان	
۹۴ ۱. ۱. ۱ موقعیت جغرافیایی	
۹۴ ۲. ۱. ۱ وسعت	
۹۵ ۳. ۱. ۱ مردم و فرهنگ	
۹۵ ۲. ۱ شهر ارومیه	
۹۵ ۱. ۲. ۱ وجه تسمیه	
۹۶ ۲. ۲. ۱ مشخصات جغرافیایی	
۹۷ ۳. ۲. ۱ مکانهای دیدنی و تاریخی	
۹۷ ۳. ۱ خصوصیات اقلیمی	
۱۰۰ ۴. ۱ خصوصیات اقتصادی	
۱۰۰ ۱. ۴. ۱ صنایع و معادن	
۱۰۰ ۲. ۴. ۱ کشاورزی و دامداری	

فصل دوم : چهارچوب نظری طرح ۱۰۱

۱۰۱ ۱. ۲ مبانی طراحی	
۱۰۲ ۱. ۲ مبانی طراحی	
۱۰۳ ۱. ۱. ۲ اهداف محیطی	
۱۰۶ ۲. ۱. ۲ اهداف اجتماعی	
۱۰۸ ۳. ۱. ۲ اهداف اقتصادی	
۱۰۹ ۲. ۲ اصول طراحی	
۱۰۹ ۱. ۲. ۲ اصول طراحی به سوی محله پایدار	
۱۱۱ ۲. ۲. ۲ اصول طراحی در مقیاس مسکن پایدار	

فصل سوم : تحلیل و شناخت سایت ۱۱۲

۱۱۳ ۱. ۳ بررسی سایت	
۱۱۷ ۲. ۳ تحلیل سایت	
۱۱۹ ۳. ۳ تحلیل سایت به روش EIA	
۱۲۳ ۴. ۳ اسکسپهای اولیه	

۳. ۵. برنامه‌ریزی فیزیکی ۱۲۶

فصل چهارم : مدارک و نقشه ها ۱۲۷

منابع و ماخذ : ۱۳۸

ضمایم ۱۴۲

کتاب اول :

شناخت

مقدمه

در کتاب اول که شناخت نامیده میشود به بررسی کلی مسائل مرتبط با موضوع پرداخته میشود. در این کتاب مسائلی مورد بررسی میگردد که در مفاهیم پایه است و لغات کلیدی موضوع را دربرمیگیرد. فصولی که در این کتاب بررسی میگردد عبارت است از :

- فصل اول : شرح جزئیات
- فصل دوم : مفاهیم محله
- فصل سوم : مفاهیم مسکن و سکونت
- فصل چهارم : مفهوم پایداری و محله پایدار
- فصل پنجم : بررسی مصادیق

فصل اول :

شرح جزئیات

۱.۱. موضوع تحقیق

این پایان نامه به ذکر خصوصیات یک محله پایدار در ارومیه و نحوه حرکت به سوی این مفهوم می پردازد. در این پایان نامه سعی می شود تا عوامل دخیل در طراحی پایدار را به صورت اجرایی و عملی تعیین کرده و بصورت موردی برای طراحی یک محله مسکونی در ارومیه به کار گیریم. در نتیجه موضوع تحقیق را میتوان به صورت زیر بیان نمود:

" بررسی عوامل طراحی یک محله پایدار "

پیشرفت های تکنولوژی و اسکان بشر در مناطق شهری همراه با افزایش بهره وری از مواهب طبیعی بیش از ظرفیت محیط باعث ضایعاتی در آنها می شود. این ضایعات به مرور زمان زندگی طبیعی، چرخه و سامانه زیستی (اکوسیستم) شهر را دچار اختلالاتی کرده است.

که این اختلالات تأثیر مستقیم بر زندگی ساکنان منطقه می گذارد و حالت ناپایداری را بوجود می آورد. مساله اصلی در قرن ۲۱ این می باشد که چگونه در چهار چوب محدودیت ها و هماهنگی با زمین و هموعان خود، زندگی خوب و درستی داشته باشیم.

شهر های بزرگ حاصل بی توجهی، گمراهی و افسار گسیختگی انسان می باشد. شهر ها در گذشته بهترین نمونه پایداری را در خود متجلی می ساختند. توجه به محدودیتهای اکولوژیکی محل نظیر آب، توسعه متناسب و سازگار با طبیعت، صرفه جویی در منابع، استفاده از مواد و مصالح بومی، ابداع روشهای موثر و مناسب برای ادامه حیات نظیر قنات و بادگیر و استفاده هنرمندانه از آب و گیاه با هدف تلطیف هوا و ایجاد مناظر مطبوع، ایجاد باغها و باغچه ها در حیاط ها فضا های عمومی و اطراف شهرها، همه نمونه هایی از عوامل موثر در این پایداری بوده اند. شهرسازی امروز با تبعیت از الگوهای کلاسیک توسعه و پیروی کورکورانه از الگوهای کلیشه ای توسعه شهری - که نسبت به وضعیت خصوصیات بومی بی اعتناست - نه تنها وضع ناپایداری را در شهرها پدید آورده بلکه ناپایداری مناطق اطراف را نیز به دنبال داشته است.

۱.۲. ضرورت انجام تحقیق

به نظر می رسد مسئله اصلی قرن ۲۱ این خواهد بود که چگونه در چهارچوب محدودیتهای هماهنگی با زمین و هموعان خود زندگی خوب و درستی داشته باشیم. بدین سان دغدغه " آینده مشترک " به صورت بحث روز محافل علمی در آمده و واژه " پایداری " در سطوح و مقیاسهای مختلف مورد بسط و گسترش قرار گرفته است با توجه به مشکلات و موانعی که بر سر راه الگوی توسعه پایدار شهری گریبانگیر بسیاری از کشورهای در حال توسعه - همچون ایران - بوده است، پرداختن به مباحث اجرایی و عملی پایداری شهری می تواند گامی مهم و تاثیر گذار در روند توسعه سازمان یافته و برنامه ریزی شده شهرها باشد.

بخشی از مشکلاتی که محلات و بطور گسترده شهرهای ما با آن درگیر هستند عبارتند از:

- تخصیص نادرست منابع، اعم از هدر رفتن نیروی کار و مصالح ساختمانی در روند ساخت و مصرف بی حد و حصر منابع انرژی مورد نیاز برای سرمایه و گرمایش فضا در روند بهره برداری ساختمان
- عدم تعادل در توجه به عوامل سازنده بستر سوژه که بر طرح تاثیر می گذارند، اعم از عوامل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، فنی، زیستی محیطی و ...

فصل اول شرح جزئیات

- عدم توجه به آینده ، کوتاه نگری ، فراموشی افق حیات بشری ، ارضای نیاز امروز بدون توجه به نیاز فردا
- کمیت گرایی به جای کیفیت گرایی و ...
- در نظر نگرفتن سوانح طبیعی و عدم توجه به مقوله طراحی برای بحران (زلزله ، سیل و ...)
- آلودگی روز افزون و ...

۱ . ۳ . ۱ . سوالات اساسی تحقیق :

- ماهیت محله پایدار چیست؟
- چه عواملی در خلق یک محله پایدار موثر است ؟
- اصول طراحی محله پایدار چیست؟
- تاثیرات اقتصادی آن تا چه میزان است؟
- تاثیرات کالبدی و زیباشناختی آن چیست؟

۱ . ۴ . ۱ . اهداف تحقیق :

علی رغم اینکه مبحث پایداری و توسعه پایدار چند سالی است که در جوامع علمی مطرح می شود ، اما هنوز تعریف جامع و کاملی از "توسعه پایدار" که همه جوانب را در نظر بگیرد، ارائه نشده است . در راستای مطالعات اولیه پژوهش با نظریات و تعاریف گوناگونی مواجه می شویم که همگی در عین بازگو کردن بخشی از مساله ، اما قادر به بیان همه موضوع نیستند . لازم است پس از بررسی مجدد این نظریات و اعمال نظرهای مولف بتوان تمام موارد و موضوعات مطرح را در قالب چند شاخه اصلی و کلی دسته بندی کرد که این اصول ، اصول کلی برای خلق و طراحی یک محله پایدار باشد.

به نظر میرسد محله پایدار با ایجاد و حمایت از محیط های انسانی فعال و فضاهای زنده ، مکان هایی با کیفیت بالا برای ساکنینش فراهم می نماید. در این فضاها پاسخ های مطلوبی به نیازهای بیولوژیکی و نیاز های اجتماعی ساکنینش داده می شود.

در این راستا ابتدا با توجه به تجربیات سایر کشور ها و نظریه های مختلف در مورد توسعه پایدار شهری جدولی جهت تعیین خصوصیات پایداری در شهر ها تهیه گردیده است که با توجه به آن پاسخها و راه کارهای عملی برای دستیابی به اهداف و خصوصیات مورد بحث در محله مورد نظر در ارومیه تعیین و مشخص گردد .

۱ . ۵ . ۱ . روش تحقیق

الف - نوع اطلاعات مورد نیاز:

- بررسی های محیطی، اجتماعی، فرهنگی، علمی، کالبدی
- الگوی برخورد با موضوع

- ابعاد نظریه‌ای موضوع

ب - روش گردآوری اطلاعات:

- روشهای گردآوری اطلاعات مبتنی بر روش اسنادی (متنی، آماری، تصویر)

- با اتکا بر زمینه‌های میدانی (مشاهده فضا، مصاحبه با افراد متخصص ذیربط موضوع و پرسشنامه از مخاطبین فضا)

ج - روش بکارگیری و تجزیه و تحلیل اطلاعات :

- تدوین مبانی نظری

- تدوین اهداف، اصول و معیارهای طراحی

- تدوین الگوی برنامه‌ریزی فضا

- تدوین الگوی طراحی فضا

- ارزیابی راه‌حلها بر مبنای الگوی طراحی

- ارزیابی راه حل‌ها و انتخاب راه‌حل بهینه

۶.۱. جمع بندی

بدیهی است برای رسیدن به هدف شهر پایدار راههای متعددی وجود دارد. در ابتدا مناسب است اینگونه مطرح گردد که پایداری کامل و واقعی هرگز قابل حصول نیست. با این حال، این امر هرگز نباید از تلاش برای حرکت به سوی پایداری باز دارد. شهری که حتی یک قدم در جهت پایداری بردارد باید مورد تشویق و حمایت قرار گیرد. اولین مرحله مهم در هر شهر این است که تعدادی شاخص که نمایانگر وضع موجود شهر از نظر پایداری یا ناپایداری باشد تهیه گردد.

یک جامعه پایدار باید توجه خود را از کمیتهای مادی به کیفیتهای معنوی معطوف نماید. البته، نتیجه نهایی این امر یک زندگی مرفه تر، پر معنی تر و لذت بخش تر نیز خواهد بود.

بنابراین، مفهوم شهر و محله پایدار مفهومی بسیار ارزشمند و نویدبخش است: آلودگی، ازدحام، شلوغی، بی‌هویتی، بیگانگی، بی‌رویی و دوری از طبیعت را از شهر می‌گیرد و محیطهایی قابل پیاده روی، فعال، پرتحرک و اجتماعی تحویل می‌دهد.

فصل دوم :

مفهوم اهمیت محاسبات

در این فصل به بررسی مفهوم محله میپردازیم. مفهومی که یکی از واژگان کلیدی موضوع اصلی تحقیق را شامل می‌گردد. در آن ابتدا اندازه شهر بحث می‌گردد و به دنبال آن پس از تعریف مفهوم و اندیشه محله، نظریات و تفکرات محله ارائه می‌گردد و سپس به بررسی ویژگیهای کالبدی و بصری محله، عناصر شاخص محله، اصول ساماندهی فضایی محله، مرکز محله و خیابان محله و ورودی محله می‌پردازیم.

۲. ۱. اندازه شهر^۱

عدم کارایی سکونتگاههای بسیار کوچک و اختناق و ابهام سکونتگاههای بسیار بزرگ و همینطور مشکلات شدید ناشی از رشد و افول، به این فکر انجامید که شهر نیز همانند یک موجود زنده، اندازه مناسبی دارد که رشد شهر باید در چنین اندازه‌ای تثبیت شود. این تفکر به تاریخ بسیار دور عقلانی برمی‌گردد. افلاطون پیشنهاد کرد که شهر خوب باید دارای جمعیتی معادل ۵۰۴۰ شهروند زمین‌دار باشد. این تعداد جمعیت از طریق مهاجرت و قوانین توارث تحقق پیدا می‌کند.

ارسطو در کتاب سیاست خود، دقت بیشتری را به کار برد و گفت: «ده نفر تشکیل یک شهر را نمی‌دهد و صد هزار نفر نیز دیگر نمی‌تواند شهر باشد.» شهر باید به اندازه کافی بزرگ باشد تا «برای گذراندن یک زندگی خوب مطابق روال یک جامعه سیاسی خودکفا باشد.» ولی آنقدر نیز بزرگ نباشد که شهروندان ارتباط شخصی خود را با یکدیگر از دست بدهند. زیرا «تصمیم‌گیری در مورد مسائل مربوط به عدالت و توزیع مسئولیتها بر حسب شایستگی، مستلزم این است که شهروندان از خصوصیات شخصی یکدیگر مطلع باشند.»

متأسفانه شواهدی مبنی بر وجود یک اندازه بهینه کلی برای شهر واقعا در دست نیست. بسیاری از آثاری که به اندازه شهر نسبت می‌دهیم نظیر ازدحام، در حقیقت به تراکم کلی شهر و خصوصا تراکم مراکز اشتغال ارتباط پیدا می‌کند به این مفهوم که افراد زیادی باید هر روز کاری در منطقه نسبتا کوچکی تجمع پیدا کنند. چنین ازدحامی در شهرهای گسترده چندمرکزی که دارای تراکم کمی هستند حتی اگر فوق‌العاده بزرگ باشند پدید نمی‌آید.

در زمینه اندازه شهر میتوان احتمالات زیر را بیان کرد. اول اینکه، البته برای هر شهر واحد میتوان بر اساس جغرافیا، فرهنگ، اقتصاد، نظام سیاسی، نحوه زندگی و ... اندازه بهینه‌ای تصور کرد. حتی اگر بهینه کلی وجود نداشته باشد. یا اینکه اندازه بهینه‌ای را میتوان به کلیه شهرهایی که در یک فرهنگ نیرومند همگن قرار دارند تعمیم داد. ولی چنین چیزی هنوز اثبات نشده است.

احتمال دیگر این است که هیچ اندازه‌ای حتی برای شهر خاص بهینه نبوده، لیکن یک رشته آستانه‌هایی وجود دارد که با گذشتن رشد از آن محدوده‌ها با مزایا و معایب خاص عمده‌ای روبرو می‌شویم. با افزایش رشد به سوی آستانه بعدی اندازه، این هزینه‌ها به حالت تعادل و ثبات میرسد. با آگاهی از این آستانه‌ها، سیاست باید تلاش در قرارگرفتن در زیر آنها بوده و چنانچه رشد قابل توقف نباشد باید با فاصله زیاد به سرعت از روی آن پرید.

^۱ - اقتباس از لینچ، ۱۳۷۶، ص ۳۱۷-۳۱۱.